

1 SKYRIUS. ISTORIKAS, ISTORIJA IR ISTORINĖ KULTŪRA

Šiame skyriuje siekiama supažindinti su pagrindiniais istoriografijos bruožais, parodyti istorijos mokslo principus, istorinio pasakojimo formų įvairumą, pasakojimų apie istorinius įvykius, asmenybes ir procesus aktualumą šiandienai.

3 TEMA. ISTORIJOS ŠALTINIŲ ĮVAIROVĖ IR ISTORINIS TYRIMAS.

Pagrindiniai klausimai:

- Kuo pasižymi istoriko darbas naudojant istorinio tyrimo metodą?
- Kokie yra istorijos šaltiniai ir kodėl skiriasi jų informacijos vertė?
- Kaip vyksta istorijos šaltinių paieškos ir jų publikavimas?
- Ką reiškia archyvo, pagalbinių istorijos mokslų (paleografijos, heraldikos, diplomatikos, genealogijos), etnologijos, antropologijos, archeologijos, istorinio šaltinio, istorinio metodo (euristikos, šaltinių kritikos, interpretacijos) sąvokos?

Istoriko darbo specifika

Kaip gimsta istorijos žinią? Beveik kiekvienas naujas istoriko darbas — straipsnis, knyga — neatsiranda chaotiškai. Kodėl beveik? Todėl, kad pasitaiko atvejų, kai naują tyrimą, domėjimąsi vienu ar kitu istorijos klausimu gali paskatinti netikėtai atrastas istorijos šaltinis. Toks, kuris liudija dar negirdėtus faktus ar net pakeičia supratimą apie jau tarsi iki galo išnarstyta istoriją. Bet tokių atvejų yra ne tiek daug.

Didesnė dalis istorinių tyrimų turi iš anksto suplanuotą struktūrą. Kitaip tariant, naudojamas *istorinis metodas*, kurį sudaro trys etapai:

1. euristinis – tyrimo klausimo formulavimas ir medžiagos, šaltinių paieška;
2. kritinis – sukauptos medžiagos patikrinimas, įvertinimas, apdorojimas, reikalingų faktų nustatymas;
3. interpretacinis – nustatytų faktų sujungimas į pasakojimą, teoriją, koncepciją.

Taigi, pirmiausia iškeliamas tam tikra problema, arba tyrimo tikslas. Jis priklauso nuo daugelio veiksnių — paties istoriko polinkių ir interesų, jo gebėjimų, visuomenės užsakymo ir pan. Toliau vyksta literatūros ir šaltinių analizė. Mokslininkas skaito straipsnius, knygas – susipažįsta su ankstesniais darbais, sužino kas jau atlikta, o į kokius klausimus neatsakyta. Kartu susipažįstama su galima šaltinių baze — su jau žinomais šaltiniais, ieškoma naujų. Dažniausiai ši paieška vykdoma **archyvuose** – atskirų žmonių, šeimų, įstaigų, organizacijų dokumentų rinkinius kaupiančiose, saugančiose, tvarkančiose ir net tiriančiose institucijose.

Paskui pradedama nagrinėti problema. Įvairiai tikrinama pradžioje iškeltos hipotezės: žiūrima, kaip tarpusavyje dera šaltinių teikiami duomenys, atrenkama konkrečiai problemai reikiama medžiaga, ji grupuojama, klasifikuojama. Pagaliau darbas baigiamas formuojant tyrimo rezultatus. Išnagrinėta medžiaga sutvarkoma taip, kad su darbo rezultatais galėtų susipažinti tie, kam jie skirti, — eiliniai skaitytojai, mokslininkai, politikai ir t. t.

Istorijos šaltiniai

Vienas pagrindinių dalykų istorikui kuriant naują istorijos žinią yra šaltiniai. *Istorijos šaltiniais* paprastai vadinami visi objektai, kaip nors susiję su žmonių veikla, t. y. visa tai, kas gali liudyti žmonijos praeitį ir patirtį.

Norėdami atsakyti į klausimus apie praeitį istorikai naudoja daug šaltinių. Paprastai mokslininkai skiria **pirminius** ir **antrinius** istorijos šaltinius. Pirminiai šaltiniai yra atsiradę toje praeityje, kurią jie aprašo, liudija. Kitaip tariant, tokie šaltiniai yra tiesioginiai aprašomų įvykių ar ištisos epochos liudininkai. Antriniai šaltiniai yra tarsi ataskaitos apie praeitį, sudarytos tų žmonių, kurie gyveno po aprašomų įvykių. Jie perėmė informaciją iš kitų šaltinių, ir nebūtinai pirminių. Pavyzdžiui, istorijos vadovėlis yra antrinis istorijos šaltinis. Tačiau jame pilna pirminių šaltinių, nes vadovėlyje pateikiamos praeities žmonių mintys apie savo epochą, įvykius, reiškinis arba ištraukos iš tuo metu sudarytų dokumentų.

Taip pat visi istorijos šaltiniai pagal jų pobūdį skirstomi į kelis tipus: **daiktinius**, **rašytinius**, **vizualinius**, **garsinius**. Dar šiuos šaltinius galima skirstyti pagal įvairius žmonijos veiklos aspektus. Tada gali būti **gamybiniai** (materialūs objektai, rašto darbai), **folkloriniai**, **meniniai** (dailės kūriniai, vaizdo, garso įrašai) ir pan. Tai gana santykinis skirstymas.

Ne visi likę praeities liudininkai šiandien yra tikrieji istorijos šaltiniai. Kai kurie lieka už jų ribų. Tai visų pirma dar niekieno nepastebėtos, neatrastos, nenaudojamos praeities liekanos. Dalis šaltinių sąmoningai laikomi beverčiais. Taip yra tada, kai jie mechaniškai sugadinti, iškreiptai ir nelogiškai atspindi kokį nors reiškinį ar jo savybes. Dalis šaltinių gali būti nesuprantami ar labai fragmentiški, tai yra praradę ryšius su kitais. Įvairūs dokumentai gali būti ir suklastoti.

Praeities liekanos tampa istorijos šaltiniais tik tada, kai jos yra analizuojamos, patenka specialistų žinion. Šaltinio analizė yra jo autorystės, datavimo, autentiškumo, duomenų patikimumo tikrinimas. Jeigu po analizės šaltinis laikomas patikimu, tada jis tampa realiu istorijos šaltiniu.

Istorijos šaltinių paieška ir kaupimas

Kalbant apie istorijos šaltinių paiešką, yra dvi šio klausimo pusės. Pirma – istorijos šaltinių paieška apskritai, jų kaupimas. Antra – istorijos šaltinių atranka konkrečiam istorijos klausimui tirti.

Pradėkim nuo pirmosios reikšmės. Egzistuoja specialios institucijos, kurių funkcija kaupti ir saugoti įvairius žmogaus, tautos, valstybės gyvavimo ir raidos pėdsakus. Tai jau minėti archyvai, taip pat muziejai, bibliotekų rankraščių skyriai. Be abejo, ne visi net ir saugomi šaltiniai išlieka per amžius, tūkstantmečius. Per įvairius karus, politines suirutes, okupacijas ir gaisrus jie gali būti sunaikinti, išvežti iš įprastų saugojimo vietų. Dėl pastarosios priežasties archyvų ir muziejų darbuotojams tenka ieškoti kitų šalių šalių dokumentų saugyklose.

Taip pat archyvai kasmet pasipildo vis naujais dokumentais. Visose civilizuotose valstybėse valstybinės ir privačios įstaigos įstatymais yra įpareigosos dalį savo dokumentų atiduoti saugoti archyvams.

Šiuo metu Lietuvos valstybinius archyvus prižiūri, jų veiklą koordinuoja Lietuvos vyriausiojo archyvaro tarnyba. Ji turi sau pavaldžius valstybės archyvus: Lietuvos valstybės istorijos archyvą, Lietuvos centrinį valstybės archyvą, Lietuvos valstybės naująjį archyvą, Lietuvos ypatingąjį archyvą, Lietuvos literatūros ir meno archyvą, o taip pat Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių regioninius valstybės archyvus.

2022 metų pradžioje valstybės archyvuose buvo saugomi beveik 11 milijonų dokumentų. Didžiausią jų dalį (virš 10 milijonų) sudarė popieriniai dokumentai. Greta jų archyvuose taip pat saugomi kino, garso ir vaizdo dokumentai.

Antroji šaltinių paieškos reikšmė – konkrečioms tyrimams reikalingų šaltinių atranka jau dokumentų saugyklose. Šių laikų archyvuose reikalingų dokumentų ieškantiems tyrėjams nereikia vykdyti aklų paieškų. Paprastai paieškos prasideda nuo katalogų studijų. Pagal fondų ir bylų pavadinimus, apyrašus peržiūrai galima gana tiksliai užsisakyti tuos dokumentus, kurie atitinka tiriamą objektą, laikotarpį, vietovę. Kartais net visai nereikia keliauti į archyvus, nes reikalingus dokumentus galima rasti knygose, žurnaluose, interneto svetainėse. Palaipsniui archyvai skaitmenina saugomus istorijos šaltinius.

Istorijos šaltinių skelbimas

Įvairiais būdais vykdomas istorijos šaltinių skelbimas, viešinimas leidžia istorijos mokslininkams dirbti efektyviau ir patogiau. Knygose, žurnaluose ar kompiuterio ekrane publikuojami senieji šaltiniai leidžia sutaupyti tyrimams skiriamą laiką ir lėšas. Tai suprasta jau prieš keletą šimtmečių. Nuo XIX a. pradžios Europoje ypač intensyviai imti skelbti istorijos šaltiniai. Prūsijoje, Italijoje, Prancūzijoje istorijos šaltinių leidybą ėmė remti ne tik mecenatai, bet ir vyriausybės.

Istorijos šaltinių skelbimo sąjūdis XIX a. pasireiškė ir Lietuvoje. Vilniaus universitetas istorikus skatino ieškoti ir skelbti naujus istorijos šaltinius. Istorikas Ignatas Danilavičius pirmasis ėmė ne tik rimtai kaupti, bet ir publikuoti Lietuvos istorijos šaltinius. I. Danilavičiaus atvejis buvo išskirtinis - jis ne tik surinko nemažą Lietuvos istorijos šaltinių, bet ir sugebėjo kai kuriuos iš jų paskelbti. Tačiau savo darbo pasekėjų skelbiant šaltinius jis tuo metu nesulaukė. Šaltinių skelbimu Lietuvos istorikai rimtai rūpinosi 1918-1940 metais. Sovietinės okupacijos laikotarpiu taip pat vyko intensyvi istorijos šaltinių paieška ir jų publikavimas. Atkūrus Nepriklausomybę, pagrindinius šaltinių publikavimo darbus pagal savo sritį vykdė ir tebevykdo mokslo institutai. Pvz., Lietuvių kalbos institutas skelbia lietuvių kalbos paminklus, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas – naratyvinio pobūdžio šaltinius, Lietuvos kultūros tyrimų institutas – filosofijos istorijos paminklus. Lietuvos istorijos institutas ir Vilniaus universitetas daugiausia leidžia dokumentinio pobūdžio šaltinius. Istorijos šaltiniai leidžiami atskirais pavieniais leidiniais, serijomis (Lietuvos Metrikos knygos, užsienio politikos dokumentai, teisės paminklai, senoji raštija). Istorijos šaltiniai dienos šviesą išvysta ir vartotojams prieinami tampa beveik kiekviename istorijos problematikai skirtame mokslo žurnale – „Lietuvos istorijos metraštyje“, „Lietuvos istorijos studijose“, „Lietuvos šaltinių tyrimuose“, „Istorijoje“. Svarbu, kad norintieji susipažinti su publikuojamais istorijos šaltiniais, gali pasiekti juos ir virtualioje erdvėje.

Pagalbiniai istorijos mokslai

Vienas istorikas, kad ir koks sumanus, nepajėgtų duoti galutinio atsakymo apie daugelio jo tiriamų šaltinių vertę, patikimumą. Jam nuolat padeda giminingų istorijai sričių, kitaip vadinamų **pagalbiniais istorijos mokslais**, specialistai. Pagalbinių istorijos mokslų skaičius jau senokai persirito gerokai per dešimtį. Štai kai kurie jų:

Archeografija	Seniausių rašytinių šaltinių aprašymas ir publikavimas
Archeologija	Materialinės kultūros liekanų tyrimas
Chronologija	Istorinių įvykių ir dokumentų datų nustatymas
Diplomatika	Istorinių dokumentų amžiaus, formos, turinio ir patikimumo tyrimas
Epigrafika	Įrašų ant akmens, molio, metalo tyrimas
Etnografija	Tautų ir kitų etninių bendrijų materialinės ir dvasinės kultūros tradicijų tyrimas
Genealogija	Giminių, šeimų istorijos, kilmės tyrimas
Heraldika	Herbų, kaip istorijos šaltinių, tyrimas
Istorinė geografija	Istorinės praeities geografijos tyrimas
Istoriografija	Istorijos mokslo raidos tyrimas
Metrologija	Matavimo vienetų raidos tyrimas
Numizmatika	Monetų, jų kalimo istorijos bei apyvartos tyrimas
Paleografija	Senovinių rankraščių, jų išvaizdos, šrifto rūšies, rašymo priemonių tyrimas
Sfragistika	Antspaudų tyrimas
Šaltinotyra	Istorijos šaltinių atsiradimo, pobūdžio, autentiškumo, patikimumo, šių šaltinių rūšių ir turinio specifikos tyrimas

Šaltinotyra

Panagrinėkime šį pagalbinį istorijos mokslą kiek smulkiau. Istorinių įvykių aiškinimas, istorinė rekonstrukcija atliekami remiantis istoriniais faktais, kurie yra gaunami analizuojant istorinių šaltinių duomenis pagal nusistovėjusius istorinių šaltinių išorinės ir vidinės kritikos principus. **Išorinė kritika** pirmiausia yra susijusi su informacijos apie šaltinio kilmę gavimu. Šaltinio autentiškumui patvirtinti reikalingas šaltinio sudarymo laiko ir vietos, autorystės, rašymo sąlygų, autentiškumo, taip pat originalaus teksto atkūrimo nustatymas. Tai daroma analizuojant kalbos duomenis, tikrinius vardus, geografinę informaciją, dokumento formą, rašyseną, rašomąją medžiagą. **Vidinė kritika** susijusi su šaltinio turinio tyrimu ir turi tikslą nustatyti jo patikimumą. Turi būti nustatomas informacijos išsamumas ir šaltinio mokslinė vertė. Todėl daug dėmesio skiriama šaltinio autoriaus analizei – išsiaiškinama jo socialinė padėtis, tautinė ir kultūrinė tapatybė, autoriui įtaką daranti istorinė aplinka. Taip pat išsiaiškinama šaltinio struktūra, turinio ypatybės, atliekama lyginamoji informacijos analizė.

Tyrėjas turi atsiminti, kad bet koks dokumentas yra kuriamas tam tikram tikslui įgyvendinti. Suvokimas, kad šaltinis buvo sukurtas tam tikram tikslui, leidžia suprasti, kad gali būti ir kiti tikslai, atitinkamai ir kiti šaltiniai, nušviečiantys šį faktą, bet iš kitos pusės. Norint nustatyti šaltinio patikimumą, daroma prielaida, kaip tiksliai istorinis šaltinis atspindi istorinius reiškinius ir įvykius. Pavyzdžiui, politikų pasisakymai yra tikri tik tuo požiūriu, kad tai yra būtent šių veikėjų, o ne apsimetėlių kalbos. Tačiau tai nereiškia, kad informacija jų pasisakymuose visada yra teisinga, patikima.

Praktinė užduotis.

Susipažinę su A–H šaltiniais, įvertinkite, kaip kiekvienas iš šaltinių patvirtina, papildo pateiktą pagrindinį tekstą. Rezultatus įrašykite lentelėje

A. Klausimai apie istorijos šaltinius:

Muziejuose matome pageltusius, sudūlėjusius, laiko dantų apkramtytus papiruso lakštus, matome vazų šukes, reljefų plokštes, kolonas, išmargintas keisčiausiais paveikslais ir ženklais, hieroglifais ir dantiraščiu. Žinome, kad yra žmonių, mokančių šiuos ženklus skaityti ir skaitančių taip, lyg čia būtų

laikraštis ar knyga. Bet ar suprasime, kiek reikėjo įžvalgumo, norint išaiškinti tuos ženklus ir kalbas, kuriomis niekas nekalbėjo ir nerašė jau net tais laikais, kai šiaurės Europa buvo barbarų kraštas? Ar mes įsivaizduojame, kaip žmogus išvis galėjo susekti tų negyvų ženklų prasmę?

Štai sklaidome nūdienių istorikų veikalus. Juose rašoma apie senovės tautas, kurių kultūros palikimas yra vienaip ar kitaip paveikęs mūsų kalbą, mūsų papročius, įsiskverbęs į mūsų meno kūrinis, lyg būtų tiesiog perteiktas kraujo ryšiais, nors jų gyvenimą nuo mūsų skiria didžiuliai nuotoliai ir juoda praėjusių amžių naktis. Skaitome jų istoriją ir matome, kad tai ne padavimai ar pasakos, o skaičiai, datos, valdovų vardai, sužinome, kokių būta karų ir taikos periodų, kaip atrodydavo namai ir šventyklos ir kas jose dėdavosi. Mums darosi aišku, kaip tautos gyvendavo, klestėdavo ir nykdavo, pagaliau, nors būtų aprašoma žila senovė, kada žmonės dar nemokėjo mūsų skaičiuoti laiko ir neturėjo kalendoriaus, randame įvykių datas, kurios pasako ne tik metus, bet net mėnesį ir dieną. Iš kur paimtos visos šios žinios, visi šie tikslūs ir konkretūs chronologijos duomenys?

Ceramas K. V. Dievai, kapai ir mokslininkai. V., 1991. P. 14–15.

B. Apie skirtingų istorijos šaltinių patikimumą:

Istoriniai dokumentai dažnai būna daug mažiau patikimi už archeologinius. Tarp istorinių yra tikrų dokumentų — pirminių šaltinių, tačiau pasitaiko ir atpasakojimų, ir prisiminimų, ir net padirbinių, kurių tikslas buvo nušviesti įvykius taip, kaip norėjo užrašytojas. O archeologijos šaltiniai visi yra tikri, taigi patikimesni už rašytinius ir turtingesni. <...>

Archeologijos medžiaga paprastai kaupiama ekspedicijoje, kasinėjant archeologijos paminklus. Tai labai atsakingas darbas, nes iškasinėtas paminklas drauge amžiams palaidojamas, <...> Archeologui rūpi ne tik radiniai, bet ir viskas — augalų ir gyvulių liekanos, žemės rūšis, paminklo padėtis gamtoje, net mažiausi žemės patamsėjimai ar pašviesėjimai. Sujungę radinius, pastebėsime, kad ta visuma būdinga tik tam tikram laikotarpiui ir paplitusi tam tikrame plote. <...> Pradžioje archeologai paprastai dar nežino, kas tai yra, ir vadina kultūra. <...> Kultūros vadinamos įvairiais vardais. Dažnai tai būna vietovių pavadinimai, kuriose pirmąkart pastebėta ši kultūra, arba kur ji buvo geriausiai apibūdinta.

Rimantienė R. Lietuva iki Kristaus. V., 1995. P. 13–14.

C. Apie amžininkų liudijimus kaip istorijos šaltinį:

Tam tikrų įvykių amžininkų istorikų pasakojimai gali būti tik šitų įvykių pažinimo šaltinis istorikams, kuriems tie įvykiai jau yra istorinė praeitis. Ir tai ne geriausias šaltinis — pasakojimus patikimumu pranoksta dokumentai. Šiaip ar taip, amžininkų pasakojimai negali būti pripažinti pačia geriausia įvykių istorija. Kodėl? Dėl tos pačios priežasties, kodėl peštynių dalyvio parodymai negali būti laikomi patikimesniais už pašaliečio, tų peštynių stebėtojo, parodymus.

Tačiau istorikas mokslininkas, tiriantis praeitį, kuri jau yra anapus istorinės dabarties horizonto, tuo ir skiriasi nuo „pašaliečio“, kad jis turi tik įvykių dalyvių (labai dažnai tik nugalėtojų) parodymus.

Norkus Z. Istorika. P. 24–25

D. Iš amerikiečių istoriko L. R. Gottschalk'o vertinimo:

Žmonės, kurie stebėjo praeitį, matė tik dalį to, kas vyko, ir fiksavo tik dalį to, ką prisiminė; išliko tik dalis to, kas buvo jų užfiksuota; dalis to, kas buvo užfiksuota, pasiekė istoriką, bet tik dalis yra patikima: o iš to, kas patikima, mums ne viskas aišku; ir galiausiai tik dalis to, kas suprantama, gali būti suformuluota ar papasakota. <...> „neturime garantijų, kad tai, kas atėjo į šio kelio pabaigą, yra svarbiausia, didžiausia, vertingiausia, tipiškiausia ir patvariausia žinia iš praeities.

Understanding history: a primer of historical method / Louis Gottschalk., N.Y., 1969

E. Heraldikos pradžia:

Heraldikos gimimas XII a. antroje pusėje neatsiejamas nuo riterystės ir riterių turnyrų. Pagrindinėmis priežastimis, nulėmusiomis kovos ir ginkluotės reikšmės augimą XII–XIII a., galima įvardyti turnyrų

skaičiaus didėjimą ir riterio veidą saugojusio geležinio šalmo plitimą. Norint atpažinti apsišarvavusį riterį, reikėjo skiriamą ženklo, kuriuo tapo herbas. Taigi, pirmoji herbo funkcija buvo identifikuoti karį. Laikui bėgant herbai atsirado riterių (nuo karaliaus iki eilinio riterio) aplinkoje. Herbai tapo jų paveldimais ženklais, simbolizavusiais giminės senumą, galybę, santuokinius ryšius, kovinius laimėjimus, einamas pareigas, titulus ir pan. Nors iš pradžių herbus naudojo kilmingųjų luomas ir specialias privilegijas turėjusios teisinės institucijos, XIII–XV a. herbus turėjo miestai, cechai, universitetai, bažnyčios, vienuolynai, miestiečiai ir netgi valstiečiai.

Kitai, nei Vakarų Europoje, Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje pirmieji herbai atsirado ir heraldikos tradicijos nusistovėjo daug vėliau. Čia kilmingųjų heraldika klostėsi veikiama kelių tradicijų: senosios lietuviškų ženklų bei lenkiškų ir iš kitų Europos kraštų atneštų herbų. XIV–XV a. sandūroje Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje pradėjusi formotis senoji lietuvių heraldika pasižymėjo tuo, kad kilmingųjų antspaudiniai simboliai buvo sudaryti iš įvairių linijų, strėlių, rėminti į skydus, spalvinti ir netgi pradėti perduoti iš kartos į kartą. Šių herbų iki XVII a. pradžios žinoma keli tūkstančiai. Sudarius 1413 m. Horodlės sutartį, 47 Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kilmingieji perėmė lenkų herbus.

Gabrielė Jasiūnienė. Žemaitijos bajorų Bilevičių heraldika XVI–XVII a. In: Lietuvos istorijos metraštis. 2016/1. Vilnius, 2016. P. 5–20.

F. Kokius su archyvine medžiaga susijusius klausimus galima išspręsti prisėdus prie kompiuterio?

Interneto tinklalapyje www.archyvai.lt galima naudotis Elektroninio archyvo informacinė sistema (EAIS). Joje pateikiama informacija apie tai, kokius dokumentus kuris Lietuvos valstybės archyvas saugo. Taip pat tinklalapyje rasite fondų skaitmenintus apyrašus, įvairių prašymų formas, galėsite peržiūrėti virtualias archyvo parengtas parodas. Skaitydami suskaitmenintus apyrašus asmenys, neišeidami iš namų, gali išsirinkti juos dominančias bylas ir jas elektroniniu paštu užsisakyti ir atvykę skaityti Lietuvos centrinio valstybės archyvo skaitykloje. Į archyvą atvykusiems lankytojams siūlome aktyviai naudotis archyvo duomenų bazėmis bei kompiuterio ekrane skaityti suskaitmenintus dokumentus – kol kas tai padaryti galima tik atvykus į archyvą. Tai taupo tyrinėtojo laiką, nes popierinių bylų išdavimas užtrunka. Be to, vienu kartu galima užsakyti 10 bylų, o skaitmeninių dokumentų skaičiaus peržiūra neribojama. Žmogus, ieškantis tam tikra tema dokumentų apie konkretų asmenį, taip pat turi didelį palengvinimą, nes dalis bylų yra kataloguotos archyvo vardinėje Asmenų duomenų bazėje.

Dėl didelės archyve saugomų rašytinių dokumentų apimties <...> pirmiausia skaitmeninami fondai, dažniausiai naudojami istorijos tyrinėtojų. Tai – Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarija, Lietuvos Respublikos Ministrų kabinetas, Užsienio reikalų ministerija, Lietuvos pasiuntinybių užsienyje fondai ir kt.

<https://ukininkopatarejas.lt/naujienos/kelia-i-archyva-trumpina-internetas/>

G. Kokios yra darbo su istoriniais šaltiniais taisyklės ir būdai?

Yra daug darbo su istoriniais šaltiniais metodų, leidžiančių atlikti jų kritikos užduotis. Apsistokime prie pagrindinių technikų, be kurių neįmanomas prasmingas darbas su istoriniais dokumentais.

* Šaltiniai neturi būti derinami su jau parengtomis teorijomis, nes šaltiniai nėra iš anksto sukurtų teorijų iliustracijos Atvirkščiai, būtent teorijos ir išvados formuluojamos remiantis daugelio šaltinių analize. Didžiausias mokslinis nusikaltimas, kurį gali padaryti istorikas, yra išmesti faktą, kuris netelpa į jo istorinę teoriją ar koncepciją.

* Tirti reikia ne atskirus šaltinius, o visą šaltinių kompleksą pasirinkta tema. Gali susidaryti situacija, kai tą patį istorinį faktą skirtingi šaltiniai nušvies ne tik iš skirtingų pusių, bet iš visiškai priešingų pozicijų. Tai galima traktuoti kaip natūralų reiškinį. Kiekvienas šaltinis atspindi vieno žmogaus ar vienos visuomenės dalies požiūrį į įvykį, o požiūrių yra daug. Jei apsiribosime vienu šaltiniu, tai sukels vienpusę istorinio įvykio viziją. Todėl būtina lyginti ir supriešinti šaltinius, parodančius istorinio įvykio įvairiapusiškumą ir jo suvokimo dviprasmiškumą.

* Šaltinius būtina palyginti tarpusavyje, siekiant išsiaiškinti jų patikimumą. Pavyzdžiui, atsiminimai kaip istorinis šaltinis gali būti naudojami tik lyginant su kitais šaltiniais. Tai paaiškinama tuo, kad memuaristui galimi atminties sutrikimai, jis net ir netyčia gali perdėti savo vaidmenį istoriniuose įvykiuose, priskirti sau požiūrius, kurie tuo metu neegzistavo. Galiausiai, jie gali spausti atsiminimų rašymo laiko politinės aplinkybės. Kitas pavyzdys – pavojus, naudojant daugelį sovietmečio valstybės ir buvusių partinių archyvų medžiagos. Nereikia būti dideliu specialistu, kad suprastum, jog jos dėl to meto politinės situacijos, viešpatavusios ideologijos dažniausiai teikia klaidingą supratimą.

* Būtina taip pat suprasti, kad dalis šaltinio informacijos gali būti paslėpta nuo tyrėjo. Todėl svarbu aiškintis ne tik tai, ką liudija dokumentų autoriai, bet ir tai, apie ką jie tyli, gebėjimą įžvelgti epochos prigimtį už atskirų dokumento faktų.

H. Tiems, kas nori tapti istorikais

Yra nustatyti bendri reikalavimai, pagal kuriuos vykdomos istorijos studijos Lietuvos universitetuose. Juose nurodyta, kad pirmąją studijų pakopą baigęs asmuo turi pasižymėti šiomis pagrindinėmis savybėmis:

Turėti žinių:

1. apie žmonijos praeitį ir jos istorinę raidą;
2. apie įvairius informacinius šaltinius (duomenų bazes, e-duomenis ir kita);
3. apie istorijos tyrimo metodus, istorijos mokslo terminiją ir ja nusakomus reiškinius.

Gebėti atlikti tyrimus:

1. rinkti informaciją įvairiose duomenų ir šaltinių bazėse ir ją sisteminti, klasifikuoti bei kritiškai vertinti;
2. analizuoti atskirus istorinius įvykius, reiškinius ar procesus bendrame istorinės epochos kontekste;
3. turėti supratimą apie skirtingų istorijos šakų (politinės, socialinės ir ekonominės, lokalinės, lyčių ir kitų) istorijos tyrimų kryptis ir jų rezultatus;
4. taikyti kitų socialinių ir humanitarinių mokslų sukauptas žinias bei teorines įžvalgas istorinių įvykių, reiškinių ir procesų analizei.
5. žinoti istoriografinių diskursų apie praeities įvykius ir procesus pokyčius, gebėti juos sieti su šiuolaikinės visuomenės socialinėmis, politinėmis ir kultūrinėmis problemomis.

Turėti papildomų specialių gebėjimų:

1. taikyti istorinius tyrimo metodus, renkant ir nagrinėjant tam tikro laikotarpio istorinius šaltinius;
2. išmanyti apie pagrindines įvairių laikotarpių istoriografijos mokyklas;
3. paaiškinti pasaulio ir Lietuvos istorijos politinius, socialinius, ekonominius bei kultūrinius procesus geografinėje ir chronologinėje perspektyvoje;
4. analizuoti dabartinę ir istorinę geografiją;
5. išmanyti istorijos didaktiką;
6. rinkti istoriografijoje ir istoriniuose šaltiniuose esančią informaciją, ją sisteminti, klasifikuoti;
7. kritiškai vertinti ir interpretuoti istorinius įvykius ir procesus, taikant pagrindinius istorijos metodologinius principus;
8. kurti nuoseklų žodinį ir rašytinį pasakojimą istorijos temomis ir jį pristatyti;
9. mokėti lietuvių kalbą ir užsienio kalbą bei jomis perteikti istorinį pasakojimą;
10. mokėti skaityti istorinius šaltinius kuria nors senąja kalba;
11. nustatyti istorinių ir kultūrinių objektų ir reiškinių vertę, puoselėti visuomenės istorinę atmintį;
12. atlikti istorinės problemos analizę ir idėjų sintezę.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2015 m. rugpjūčio 27 d. įsakymu Nr. V-925

Šaltinis	Šaltinio ir pagrindinio teksto sąsajos
A	
B	
C	
D	
E	
F	
G	
H	